

Darija Kuharić

TERCIJARNO OBRAZOVANJE: MEDIJSKA I DIGITALNA PISMENOST KAO DIO PROFESIONALNOG RAZVOJA

Sažetak

Kao neobavezni dio obrazovanja koje se provodi u posebnim institucijama, visoko obrazovanje 21. stoljeća suočava se sa značajnom razlikom u medijskoj i digitalnoj pismenosti studenata i nastavnika (digitalni urođenici i digitalne pridošlice). Postavlja se pitanje je li moguće premostiti tu razliku, no taj čin definitivno ovisi o profilu institucije. Kako je Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku visokoobrazovna institucija po mnogočemu jedinstvena u Republici Hrvatskoj, a i znatno šire, budući da izvodi studijske programe i dodjeljuje diplome iz umjetničkog, društveno, humanističkoga te interdisciplinarnog područja znanosti i umjetnosti, njezini su nastavnici kompetentni u implementaciji novih tehnologija u svoje predmete. Na Odsjeku za kulturu, medije i menadžment informacijska, medijska i digitalna je pismenost inkorporirana u nastavne predmete. Engleski jezik za akademske potrebe/engleski jezik struke kao dio studijskih programa Odsjeka može se definirati Gillettovim (2004) riječima kao jezične i srodne kompetencije potrebne studentima tijekom visokoškolskog obrazovanja putem engleskog jezika. Nakon detaljnog prikaza teorijskog pristupa sigurnosti na internetu, medijskoj, informacijskoj i digitalnoj pismenosti te digitalnim urođenicima i digitalnim pridošlicama, daje se prikaz posvećenosti Akademije u promociji prethodno spomenutih vrijednosti zajedno s informacijama o njihovoj implementaciji u brojne predmete, s posebnim naglaskom na engleski jezik za akademske potrebe, odnosno jezik struke.

Ključne riječi: *medijska, informacijska i digitalna pismenost; digitalni urođenici i digitalne pridošlice; Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku; engleski jezik za akademske potrebe/ engleski jezik struke*

Uvod

Uz digitalnu i medijsku pismenosti najčešće se veže pojam sigurnosti na internetu, koja podrazumijeva znanje i sposobnosti za prepoznavanje potencijalnih opasnosti, odnosno razvijenu svijest o osnovnoj sigurnosti tijekom pretraživanja interneta i dijeljenja sadržaja. Bez obzira što postoji velika razlika u informatičkoj, digitalnoj i medijskoj pismenosti između dvije temeljne generacije korisnika (digitalnih urođenika i digitalnih pridošlica), starije generacije trebaju svojim iskustvenim djelovanjem educirati mlade kako da postanu bolji korisnici informacija i sadržaja iz *online* okruženja te ih poticati na kritičko razmišljanje. U tome najvažniju ulogu imaju roditelji i nastavnici. Gleda li se iz perspektive vertikalne podjele hrvatskog školskog sustava, u kurikulumima u primarnom i sekundarnom obrazovanju sadržaji su medijske i informacijske pismenosti implementirani.¹ No, čini se da se zbog specifičnosti i kompleksnosti tercijarnog obrazovanja kontinuitet institucionaliziranog rada na ovoj vrsti pismenosti prekida, osim ako nije riječ o visokim učilištima posvećenih edukaciji budućih nastavnika/odgajatelja, ili – kao u slučaju Akademije za umjetnost i kulturu u Osijeku, Odsjeka za kulturu, medije i menadžment – budućih djelatnika u medijima i kulturi.

Rad je podijeljen u nekoliko poglavlja u kojima se detaljno prikazuju stavovi i promišljanja iz relevantne literature u vezi sigurnost internetskog okruženja, suvremene *pismenosti*, razlike u pojmovima *digitalni urođenici* i *digitalne pridošlice*, kao i medijske, informacijske i digitalne

¹ O tome opširnije na: <https://www.medijskapismenost.hr/medijska-pismenost-u-novim-hrvatskim-kurikulumima/>

pismenost. Posebna poglavlja posvećena su digitalnoj i medijskoj pismenosti na Akademiji za umjetnost i kulturu u Osijeku i njezinom Odsjeku za kulturu, medije i menadžment te mogućnostima implementacije medijske i digitalne pismenosti u nastavu engleskog jezika na Akademiji.

(Ne)sigurni internet

I ove je godine (8. veljače 2022.) obilježen Dan sigurnijeg interneta (*Safer Internet Day* - *SID*) različitim aktivnostima širom svijeta. Naime, svake se godine na drugi dan drugog tjedna drugog mjeseca tisuće ljudi diljem svijeta se udruže kako bi sudjelovali u događajima i aktivnostima kojima se želi podići svijest o sigurnosnim problemima na internetu. Organizator SID-a je udruga Insafe/INHOPE² uz potporu Europske Komisije s ciljem promicanja sigurnije i odgovornije upotrebe online tehnologije i mobilnih uređaja, posebice među djecom i mladima.³ Ovogodišnja tema bila je „Zajedno za bolji internet“, a poziv je odaslan svima koji se žele uključiti u kampanju - od mladih, roditelja ili nastavnika/odgajatelja, do političara, predstavnika organizacija ili tvrtki. I same su društvene mreže⁴ sudjelovale u obilježavanju toga dana. Važno je napomenuti kako se radi o kontinuiranoj akciji tijekom cijele godine. Planovi za način obilježavanja SID-a 2023 već su u tijeku, a bit će obilježen 7. veljače 2023.⁵

Potrebno je naglasiti kako je SID nastao na inicijativu projekta EU SafeBorders 2004. godine, da bi ga sljedeće godine preuzela mreža Insafe. SID se proširio izvan svojih tradicionalnih geografskih okvira te ga danas obilježava gotovo 200 zemalja. Osnovani su nacionalni centri za sigurniji internet sa zadacima organiziranja kampanja, koordiniranja različitih aktivnosti, razvoja sinergije na nacionalnoj razini i suradnje sa svim relevantnim čimbenicima kao na europskoj, tako i na regionalnoj i lokalnoj razini. Financiraju se sredstvima Europske komisije. Upravo EK planira ovoga proljeća predložiti strategiju potpore digitalnim vještinama, omogućiti stjecanje digitalnih iskustava primjerenih dobi te poticati sudjelovanje djece u digitalnim aktivnostima.⁶

U Republici Hrvatskoj aktivan je Centar za sigurniji internet (CSI), koji na svojoj mrežnoj stranici ističe kako je „Internet mjesto na kojemu, barem u Hrvatskoj, ne postoji usustavljen mehanizam kontrole sadržaja u sklopu državnog aparata, odgovornost ostaje na djeci i mladima, a ponajviše na roditeljima koji bi trebali kontrolirati djecu u korištenju Interneta,“ sukladno čemu su metode njihova rada usmjerene na senzibiliziranje, informiranje, edukacije i računalne proizvode zaštite.“⁷ Mrežna stranica donosi vijesti i članke iz ove domene te nudi edukativne materijale. Aktivan je telefonski broj za pomoć i podršku u slučaju nasilja preko Interneta, savjet kako se zaštititi na Internetu i kako sigurno koristiti Internet te savjet što napraviti i kako se nositi s neprimjerenim sadržajem ili kontaktom na Internetu. CSI podržava rad mrežne stranice *Netica*, namijenjene prvenstvo djeci i mladima. Moto stranice jest „Zajedno možemo naučiti pravilno koristiti Internet!“. *Netica* nudi webinare za stručnjake te vrlo detaljno definira e-nasilje s uputama za djecu i roditelje, uz pomno izrađen „Digitalni priručnik za voditelje programa“⁸. U popisu korisnih web stranica nalazi se portal www.medijska.pismenost.hr, čiji je jedan od službenih partnera Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku.

² Insafe/INHOPE surađuju putem mreže Safer Internet Centres (SICs) širom Europe. Detaljnije na <https://www.betterinternetforkids.eu/policy/insafe-inhope>

³ <https://www.dansigurnijeginterneta.org/index.php/informacije/>

⁴ Facebook, Twitter, LinkedIn i TikTok pod #SaferInternetDay i #SID2022

⁵ <https://www.saferinternetday.org/>

⁶ <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/news/safer-internet-day-2022-together-better-internet>

⁷ <https://csi.hr/onama/>

⁸ Priručnik je izrađen u sklopu projekta „Upoznajmo i prepoznamo e-nasilje: program prevencije elektroničkog nasilja“ (2018.)

Suvremena pismenost

Kako bi u suvremenom okruženju bogatom medijima (mladi) ljudi bili *pismeni*, trebaju imati znanja, usvojiti vrijednosti te usvojiti niz alata za kritičko mišljenje. Sve veći broj aktivnosti koji se odvija *online*, stavlja mahom stariju (ali i manji dio mlade) populaciju slabijih ili nepostojećih digitalnih kompetencija u neravnopravan položaj. Primjerice, e-Građani je portal informacija i e-usluga Republike Hrvatske koji mogu koristiti svi hrvatski državljani, digitalni nomadi i svi strani državljani (EU, non-EU, EEA) s boravištem u Hrvatskoj,⁹ a podijeljen je na niz područja¹⁰. „Digitalna pismenost je podjednako važan element u učenju o povijesti i učenju kako učiti povijest [...], kao što je učenje o informacijskoj i komunikacijskoj tehnologiji i savladavanje vještina potrebnih za korištenje informacijske i komunikacijske tehnologije. Digitalna je pismenost doista bitan sklop životnih vještina potrebnih za nadopunu i proširivanje vještina i znanja prethodno naučenih u školi.

U promišljanju pojma *pismenost* Hobbs (2010, 17) naglašava neupitnost značenja ove riječi u smislu čitanja i pisanja, govora i slušanja. No, zbog korištenja različitih izričaja i vrsta komunikacije u svakodnevnom životu, koncept se pismenosti počeo definirati u smislu sposobnosti dijeljenja značenja putem sustava simbola kako bi se u potpunosti participiralo u društvu. Njegovo mišljenje dijeli Yanaratesh ističući kako je suvremenom svijetu moguće susresti se s nekim novim konceptom *pismenosti* gotovo svaki dan (2020, 90). Ipak, nije riječ o lingvističkom pomodarstvu: naime, još prije četvrt stoljeća Snavely i Cooper (1997, 12) u raspravi su oko opravdanosti uvođenja pojma *informacijska pismenost* navele niz primjera primjere upotrebe pojma *pismenost* za označavanje temeljnog poznavanja predmeta ili polja.¹¹ Kompleksnost stavova u kontekstualnom, kvantitativnom i kvalitativnom smislu navodi Bazalgette (2008 prema Hague i Williamson, 2009, 20) na stav da bi „pismenost trebala biti cjeloviti portfolio integriranih vještina, znanja i shvaćanja koja nam omogućuju sudjelovanje u našoj kulturi i društvu“. Hague i Williamson posebno skreću pozornost na Bazalgettino distanciranje od pojmova „digitalna“ i „medijska“ pismenost; ona je stajališta da ih se ne treba smatrati (ne)djeljivim sustavom kompetencija, već glavnim dijelom same pismenosti. Umjesto uvođenja novih naziva, pojam pismenosti trebalo bi redefinirati za 21. stoljeće.

Digitalni urođenici i digitalne pridošlice

Digitalna pismenost je više od tehnoloških znanja i vještina. Uključuje širok spektar etičkih, socijalnih i misaonih aktivnosti koje se implementirane u svakodnevni život, rad, učenje i slobodno vrijeme. U znanstvenoj se i stručnoj literaturi u kontekstu digitalne pismenost naglašava razlika između dvije generacijske skupine koje se označavaju kao terminima digitalni urođenici i digitalne pridošlice¹².

Naziv **digitalni urođenici** (*digital natives*) uvriježio se za mladu (i mladu) populaciju, jer se lakoćom služe suvremenim tehnologijama. Ovaj naziv¹³ prvi je prije više od dva desetljeća

⁹ <https://gov.hr/hr/postanite-e-gradjanin/2090>

¹⁰ <https://gov.hr/hr/katalog-usluga/10> Riječ je područjima obitelji i život, pravna država i sigurnost, odgoj i obrazovanje, promet i vozila, aktivno građanstvo, prava potrošača, financije i porezi, zdravlje, rad, poslovanje, stanovanje i okoliš te hrvatski branitelji.

¹¹ Tablica sadrži 34 pojma navedena abecednim redom. Poljoprivredna, građanska, kompjuterska, plesna ekološka, geografska, židovska, medijska, politička i televizijska pismenost samo su neki od primjera.

¹² U hrvatskom jeziku zastupljeni su i drugi prijevodi engleskih pojmova *digital natives* i *digital immigrants*. Usporedi: Stričević, I. (2010) Digitalni domoroci i digitalni imigranti. *Dijete i društvo : časopis za promicanje prava djeteta*, 12 (1/2), 83-92. Prijevod u radu preuzet je iz Carnetovog iz *Edupointa*, časopisa o primjeni informacijskih tehnologija u obrazovanju, odnosno prijevoda članka M. Prenskog (2005): „Digitalni urođenici, digitalni pridošlice“, Zagreb, br. 40, godište V, str. 23-26 <http://edupoint.carnet.hr/casopis/40/clanci/3.html>

¹³ U znanstvenoj se literaturi koriste još istovrijedni pojmovi „digitalna generacija“ (Buckingham i Willet, 2006; Edmunds i Turner, 2005), „mrežna generacija“ (Tapscott, 1998), „mobilna generacija“ (Bolin i Westlund, 2009) i drugi. Opširnije vidi

upotrijebio Prensky (2001,1), uz objašnjenje kako su „današnji su učenici i studenti izvorni govornici digitalnog jezika računala, videoigrica i Interneta“. Razlog je vrlo jednostavan: mladi žive u interaktivnoj digitalnoj kulturi „na zahtjev“ (*online*)¹⁴, naučeni na pristup medijima kadgod i gdje god požele. Trenutna razmjena poruka (*instant messaging*), dijeljenje fotografija, dopisivanje, korištenje društvenih mreža, prijenos digitalnog medijskog sadržaja, mobilni Internet i dr. samo su neki od primjera u kojima mladi prednjače u odnosu na starije generacije u prihvaćanju novih načina online interakcije. Oni su, naprosto riječima Prenskog (2001,1), izvorni govornici digitalnog jezika računala, videoigrica i Interneta.

Determiniranje jedne generacije zahtijevalo je imenovanje pandana. Nas „koji nismo rođeni u digitalnom svijetu, ali smo se u jednom trenutku u životu našli očarani novom tehnologijom te prihvatili mnoge ili većinu njezinih vidova“ Prensky (2001,2) je nazvao **digitalnim pridošlicama** (*digital immigrants*). Naše je obilježje, podrobnije objašnjava autor, tzv. **pridošlički naglasak** (*digital immigrant accent*) koji se ogleda u činjenici da će nam pri traženju neke informacije Internet biti tek drugi izbor, a ne prvi, ili da ćemo prvo pročitati upute za korištenje nekog programa, a nećemo pretpostaviti da će nas program sam naučiti kako da ga koristimo. Današnja starija generacija socijalizirala se na neki drugi način i sad uče nov jezik. Populacija digitalnih pridošlica sastavljena je od roditelja i nastavnika. U kontekstu roditeljske populacije Labaš (2015, 61) ističe da ono što danas ujedinjuje praktički sve obitelji u razvijenijim zemljama jesu gotovo stopostotna dostupnost i tradicionalnim i novim medijima, te da teško možemo pronaći dijete kojemu putem medija nisu dostupni različiti informativni, odgojno–obrazovni, kulturni, zabavni i drugi sadržaji. Zbog toga što su mediji na neki način ‘konkurencija’ i obitelji i školi, razvio se i koncept medijskog odgoja koji nas dovodi do medijske i informacijske pismenosti.

Medijska vs. informacijska¹⁵ vs. digitalna pismenost

Mnoštvo znanstvenih i stručnih radova, knjiga, publikacija te edukativnih materijala, bavi se istraživanjem i poučavanjem medijske, informacijske i digitalne pismenosti (Slika 1).

O konceptu medijske pismenosti govori se u SAD-u i Europi od početka 20. stoljeća¹⁶ kao sredstvu za usvajanje niza znanja, kompetencija i navika potrebnih za punopravno sudjelovanje u društvu prožetom suvremenim medijima. Koncept prolazi kroz preobrazbu i mijenja se kao rezultat brzih promjena u digitalnim medijima, masovnim medijima, društvenim medijima, popularnoj kulturi i društvu uopće. Postoje brojni kompetentni pristupi medijskoj pismenosti u SAD-u i svijetu. No, usvajanje digitalnih i medijskih kompetencija ne može se koncipirati isključivo kao set tehničkih i operativnih vještina; naprotiv, ove su kompetencije dio procesa kulturnih promjena (Hobbs, 2015). Za Pottera (2019, 558) medijska je pismenost „popularan

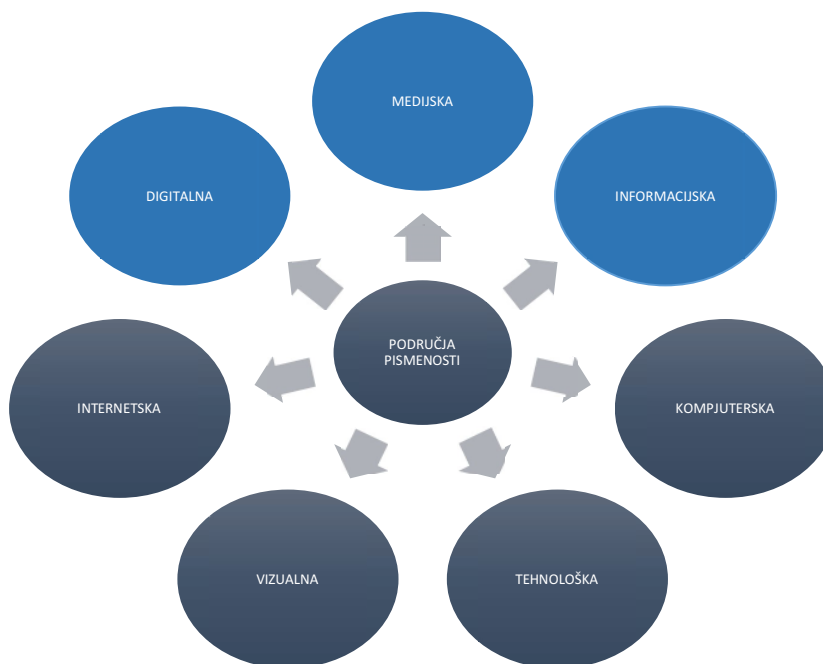
Čuvalo, A., i Peruško, Z. (2017). 'Ritmovi medijskih generacija u Hrvatskoj: istraživanje repertoara medijskih generacija iz sociološke perspektive', *Revija za sociologiju*, 47(3), str. 271-302. <https://doi.org/10.5613/rzs.47.3.2>

¹⁴ https://mediasmarts.ca/sites/mediasmarts/files/guides/classroom_guide_digital_literacy.pdf

¹⁵ Informacijska pismenost nije predmet ovoga rada. Navodi se isključivo u kontekstu instrumentalne povezanosti s ostale dvije kompetencije, posebice s medijskom pismenošću. UNESCO uvodi 2013. godine složeni objedinjeni koncept medijske i informacijske pismenosti (MIP) te ga definira kao „skup kompetencija koji građanima omogućava pristup, pronalaženje, razumijevanje, procjenu i upotrebu, stvaranje, kao i razmjenu informacija i medijskih sadržaja u svim formatima, koristeći razne alate, na kritičan, etičan i učinkovit način, kako bi sudjelovali i aktivno djelovali u osobnim, profesionalnim i društvenim aktivnostima.“ Vajzovića i sur. (2021, 96)

¹⁶ Pišući o historiografiji medijske pismenosti Hobbs (2015, 29) navodi kako znanstvenici i istraživači tek počinju proučavati njezin koncept. Kao primjer navodi kako su gledatelji filmova u SAD-u prepoznali edukativni potencijal novog medija već prvih godina od početka prikazivanja. Tako je 1915. godine osnovan prvi lokalni klub posvećen izučavanju filma (the Cleveland Cinema Club). U razdoblju od 1915.-1934. diljem SAD-a i Europe nastavnici/odgajatelji i roditelji uključivali su se u filmske rasprave, iz kojih bi se izrodili kritički stavovi prema filmu redefinirajući time pojam „gledateljstva“.

pojam. Kada biste pretraživali znanstvenu literaturu koristeći jednu od mnogih baza podataka koje stoje na raspolaganju u univerzitetskim knjižnicama, pronašli biste oko nekoliko stotina do nekoliko tisuća poveznica na izvore u kojima se ovaj pojam jedna od ključnih riječi. I dok pišem ovo poglavlje, rezultati pretrage za „medijskom pismenošću“ u Google tražilici dosegli su brojku od 792.000. Očigledno je kako je medijska pismenost vrlo popularna tema ne samo među znanstvenicima, već i ostalom populacijom, koja uključuje roditelje, nastavnike, društvene aktiviste i političare.“

Slika 1. Medijska vs. informacijska vs. digitalna pismenost u odnosu na neka srodna područja pismenosti¹⁷

Upravo zbog brojnosti i varijacija definicija kao i protoka vremena izdvaja se recentni stav Vajzovića i sur. (2021, 97): „Informacijska pismenost bavi se načinom na koji se upravlja podacima i informacijama u bilo kojem obliku i formatu, koristeći različite tehnološke alate. Medijska pismenost usredotočena je na medije radi kvaliteta demokratije/vladavine i općeg razvoja. Budući da su masovni mediji i informacijske i komunikacijske tehnologije pretežno prisutni u svakodnevnom životu, potrebno je manje truda za traženje i pronalaženje informacija, jer sadržaj pružaju medijske institucije i drugi proizvođači. Trenutno postoji teoretska i empirijska konvergencija, koja kombinira medijsku pismenost, informacijsku pismenost, ICT pismenost i digitalnu pismenost, što zahtijeva novi i kombinirani skup kompetencija i mehanizama saradnje. Medijska pismenost posebno se bavi slobodom izražavanja, slobodom štampe i pluralizmom medija, dok informacijska pismenost podcrtava pravo traženja, primanja i prenošenja informacija i ideja putem bilo kojeg medija i bez obzira na granice. Digitalna pismenost odnosi se na (digitalne) informacije i otvorenost, pluralnost, uključenost i transparentnost bilo koje informacijske i komunikacijske tehnologije, posebno interneta.“¹⁸

¹⁷ Prema grafikonu Media Literacy: A Conceptual Analysis - Scientific Figure on ResearchGate. Available from: https://www.researchgate.net/figure/Media-literacy-and-some-other-literacy-within-literacy-areas-Historical-Development-of_fig1_348018216 [accessed 17 Feb, 2022]

¹⁸ Podebljani pojmovi – istaknula D. K.

Značenje i primjenu pojma medijska pismenost (*media literacy*) u suvremenom društvu najbolje oslikava naziv konferencije održane prije godinu dana u Rumunjskoj. U svibnju 2021. godine Centar za neovisno novinarstvo uz potporu UNICEF-a, u suradnji s Rumunjsko-američkom zakladom, organizirao je konferenciju „Svakodnevni test: kako položiti ispit iz dezinformacija pomoću medijske pismenosti“ (*The every day exam: How to pass the disinformation test using media literacy*).

„Medijske kompetencije su neophodne, pogotovo u kontekstu interakcije s informacijama, ali i dezinformacijama koje su postale dio naše svakodnevice kao i obrazovnog sustava. Onoga trenutka, kada se obrazovni proces počne makar djelomično izvoditi kombinirano na daljinu s nastavom u učionicama ili isključivo na daljinu, postaje jasno kako je filtriranje izvora informacija od ključne važnosti. (...) Osnove medijske pismenosti pomažu učenicima da budu sigurni: u psihološkom, informacijskom i fizičkom smislu,“ riječi su Ligie Deca iz rumunjskog Ministarstva za obrazovanje i istraživanje, savjetnice rumunjskog predsjednika.¹⁹ U ovoj ocjeni sadržana su dva bitna pojma: medijske kompetencije i medijska pismenost. Medijske su kompetencije (Tolić 2019, 79) središnji pojam i krajnji cilj razvoja medijske pedagogije²⁰, koja se zadnjih šezdesetih godina etablirala kao posebna znanstvena disciplina. Nastala je kao rezultat razvoja odgojnih znanosti i kao reakcija na pedagoške posljedice naglog razvitka (inovativnih) medija i obrazovnih tehnologija (Miliša, Tolić, Vertovšek, 2009., 113. prema Tolić, 2009, 97). To je interdisciplinarna znanstvena disciplina koja obuhvaća domene medijskog odgoja, medijske kulture, medijske filozofije, medijske didaktike, semiotike, komunikologije, medijsko-znanstvenog istraživanja, medijske socijalizacije te medijske etike (Baacke 2013: 12; Bauer 2007: 159; Tolić 2009a: 1 prema Zovko, A. i Šajer, V. 2020, 337). Medijska pismenost je uži pojam od medijskog obrazovanja, a medijsko obrazovanje je uži pojam od medijskog odgoja (Slika 2).

Slika 2: Temeljni pojmovi suvremene medijske pedagogije; Izvor: (Tolić, 2009, 99)

Jedan od prvih znanstvenika i stručnjaka koji se zauzimao za medijski odgoj jest Len Masterman, čiji je prijedlog da se u obitelji o medijima podučava nehijerarhijski (to jest da roditelji djeci ‘ne dociraju’), da se o medijima zajednički razmišlja (refleksija) i raspravlja, da se medije analizira, te da ih se kada god je to moguće ujedno i stvara (Labaš 2015, 62). Najbolji pristup medijskom odgoju je solidnog odnosa s djetetom, koji će djetetu — kako mlađe dobi tako

¹⁹ <https://www.unicef.org/romania/press-releases/media-literacy-public-agenda>

²⁰ Medijska pedagogija za predmet svog poučavanja ima sociopedagoške, sociokulturalne i sociopolitičke aspekte u suvremenim sredstvima (medijskog) komuniciranja, a osobito se bazira na analizi uloge medija na svijest i ponašanja djece i mladih te, u konačnici, njihovoga osposobljavanja za kritičku analizu medijskih ponuda. (Tolić, 2019)

i adolescentu — omogućiti razgovor o svakoj temi, pa i eventualnim tjeskobama, strahovima i brigama do kojih je došlo zbog kontakata i zahtjeva koji im stižu internetom i društvenim mrežama. Na taj se način uspostavlja odnos povjerenja koji će dovesti do toga da se dijete osjeća prihvaćenim i da ga se ne osuđuje, kako bi se uvijek osjećao zaštićenim.

S druge strane, pak, kada su u pitanju sve razine odgojno-obrazovanog sustava Prensky (2001,2) je prepoznao ključni problem: nastavnici kao digitalni pridošlice koji govore zastarjelim jezikom (jezikom preddigitalnog doba) teškom mukom poučavaju populaciju koja govori potpuno novim jezikom. Iako živimo u globalnom društvu nastavnici se suočavaju s brojnim izazovima (Meehan i sur. 2015, Hobbs i Tuzel, 2017) jer postoje brojni razlozi za sporo uvođenje medijske pismenosti u edukaciju samih djelatnika u prosvjeti. Ipak, nastavnici čija je digitalna i medijska pismenost na višoj (visokoj) razini imaju kompleksniji način razmišljanja kada su u pitanju osobni stavovi i navike, što uvelike utječe na njihovu motivaciju za primjenu digitalnih medija u nastavi (Hobbs i Tuzel, 2017, 1). U radu se prikazuje implementacija medijske i digitalne pismenosti u nastavi engleskog jezika na jednom od hrvatskih visokih učilišta, Akademiji za umjetnost i kulturu u Osijeku i njezinom Odsjeku za kulturu, medije i menadžment.

Digitalna i medijska pismenost na AUKOS-u (Odsjek za kulturu, medije i menadžment)

Jedan od odsjeka Akademije za umjetnost i kulturu u Osijeku - Odsjek za kulturu, medije i menadžment - jedinstven je po svojem interdisciplinarnom modelu studija. Na preddiplomskoj razini izvodi se studij Kultura, mediji i menadžment, a na diplomskoj razini ponuđena su dva studijska programa: Menadžment u kulturi i kreativnim industrijama te Mediji i odnosi s javnošću. Osim interdisciplinarnosti, studijski programi Odsjeka za kulturu, medije i menadžment omogućuju primjenu analitičkih diskursa u praksi. Promoviraju se inovativni modeli učenja koji u praktičnom dijelu nastave (pr)ovjeravaju teorijska ishodišta. Nastava se ostvaruje u suradnji s raznorodnim kulturnim institucijama i stručnjacima iz prakse te se premješta izvan službenih prostorija kako bi studenti u izravnom susretu s različitim djelatnostima u kreativnim industrijama i odnosima s javnošću stekli neophodne kompetencije i vještine potrebne na suvremenom tržištu rada.²¹

Informacijska, medijska i digitalna pismenost inkorporirana je u gotovo sve module koji se izvode na Odsjeku. Tijekom preddiplomskog studija studenti se mogu odlučiti za izborne predmete poput „Medijske pismenosti“, „Dezinformacijama u novim medijima“, „Etika i medijska kultura“, „Digitalnih kulturnih sadržaja“ i druge²². U okviru izvannastavnih aktivnosti Akademije i Odsjeka, od 2019. godine Akademija je službeni partner portala medijskapismenost.hr²³ koji donosi primjere dobre prakse iz hrvatskih škola, vrtića i udruga, materijale namijenjene obrazovnim djelatnicima za održavanje satova medijske pismenosti s djecom i mladima te njihovim roditeljima, savjete za roditelje kad je riječ o djeci i medijima te provjerene informacije o medijskom obrazovanju, medijima i njihovom utjecaju, kao i novim trendovima i izazovima života u moderno doba.²⁴ Nadalje, u okviru 4. Dana medijske pismenosti prošle su godine (19. do 25. travnja), koje su na nacionalnoj razini organizirali Agencija za elektroničke medije i Ured UNICEF-a za Hrvatsku te brojni drugi partneri, a pod pokroviteljstvom Ministarstva kulture i medija te Ministarstva znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske održani Dani medijske pismenosti na AUK-u 2021 (Slika 3). Cilj je projekta bio osvijestiti javnost o

²¹ <http://www.uaos.unios.hr/odsjek-za-kulturu-medije-i-menadzment-2/>

²² Opširnije na: <http://www.uaos.unios.hr/izvedbeni-plan-nastave/>

²³ Pokretači i osnivači portala medijskapismenost.hr su Agencija za elektroničke medije i UNICEF

²⁴ <https://www.medijskapismenost.hr/o-nama/>

važnosti medijske pismenosti i osigurati što većem broju građana, posebice djece i mladih, prigode za učenje o medijima. Dva su dana bila u potpunosti posvećena inkluziji studenata u ovu problematiku: studenti Akademije predstavljali su svoje kratke videouratke na teme govora mržnje i elektroničkoga zlostavljanja posredstvom medija, širenja (dez)infodemije u medijima te medijske pismenosti i kritičkog razmišljanja. K tome, studenti su izložili svoje radova na teme korištenja propagandnih tehnika i manipulativnih metoda u medijima.²⁵

Određen broj kolegija koristi potencijale participativne kulture, kojoj akademska zajednica daje puno prostora u svojim raspravama. Participativna kultura širok je pojam kojim je obuhvaćen niz radnji koje korisnici poduzimaju u digitalno doba. Za popularizaciji i širenju participativne kulture kao teorijske osnove zaslužan je Henry Jenkins. U kulturnom kontekstu participativne kulture naglašena je široka participacija u kreiranju i distribuciji medijskih sadržaja kao što su kreiranje vlastite web stranice ili bloga, stvaranje i distribucija originalnog umjetničkog djela, stvaranje novih djela kroz kroz remiks postojećih online sadržaja i slično (Ognjan, 2020).

Slika 3. Vizualni identitet „Dana medijske pismenosti 2021“²⁶

Jenkins tumači participativnu kulturu kao kulturu koja dopušta slobodno izražavanje umjetničkog talenta i građanskog angažmana dijeljenjem vlastitih djela s drugima. U tom procesu svatko je *produser* (istodobno *producer* i *user*, odnosno kreator i konzument). Po njemu je jedna od glavnih karakteristika participativne kulture upravo medijska konvergencija, shvaćena kao *protok sadržaja na više medijskih platformi te suradnja između više medijskih industrija i migracijskog ponašanja medijske publike, koja će ići bilo gdje u potrazi za željenim zabavnim sadržajem* (Jenkins i dr., 2006 prema Ognjan, 2020). Očituje se kroz (Jenkins, 2009, VII):

- Pripadnost - članstvo, formalno ili neformalno, u online zajednicama okupljenim oko različitih oblika medija poput Facebooka, MySpacea, aplikacija za razmjenu poruka, meta gaming klanova)²⁷
- Izričaj - stvaranje novih kreativnih oblika
- Zajedničko rješavanje problema - suradnja u formalnim ili neformalnim skupinama kako bi se riješio zadatak i došlo do novih spoznaja (npr. Wikipedia)
- Razmjena - oblikovanje dostupnosti u medijima (podcasti, pisanje bloga)

²⁵ <http://www.uaos.unios.hr/dani-medijske-pismenosti-na-akademiji-2021/>

²⁶ Izvor: <http://www.uaos.unios.hr/dani-medijske-pismenosti-na-akademiji-2021/>

²⁷ Jenkins navodi MySpace i Friendster. Prema podacima <https://digital.hbs.edu/platform-digit/submission/before-facebook-there-was-friendster-yes-thats-right/> Friendster više ne postoji. Nakon što je 2010. godine prodao svoje patente za društvene mreže Facebooku, 2019. preuzeo ga je malezijski MOL Global. Godinu dana kasnije, nezamijećeno je ugašen, za razliku od MySpacea koji rebrendiranjem u glazbenu stranicu uspio izbjeći njegovu sudbinu. <https://www.britannica.com/topic/Myspace>

Usprkos prednostima, Jenkins (2009, VIII) upozorava da ne treba smetnuti s uma ni pedagoške intervencije u slučajevima nejednakosti u participaciji, problemima u transparentnosti i etičkih izazova.

Implementacija medijske i digitalne pismenosti u nastavi engleskog jezika na AUKOS-u

Internacionalizacija u visokoškolskom obrazovanju dovela je do (gotovo) isključive uporabe engleskog jezika kao sredstva komunikacije u akademskoj komunikaciji. Engleski jezik je najzastupljeniji strani jezik na visokim učilištima ne samo u Republici Hrvatskoj, nego i u brojnim drugim državama u svijetu. Sukladno tome, pred EAP/ESP predavače (*English for Academic Purposes / English for Specific Purposes*) postavljaju se vrlo visoko zahtjev, čije je glavna kompetencija specijalizirano (po)znanj(vanj)e sadržaja u tercijarnom obrazovanju. No, EAP/ESP predavači mogu pozitivno intervenirati u procesu unapređenja stručnog znanja studenata tijekom njihovog usvajanja jezičnih kompetencija (Klimova, 2015, 634), budući da je EAP/ESP kurikulum sastavljen od predavanja (seminara, vježbi) koje su osmišljene prema potrebama studenata.

Na Odsjeku za kulturu, medije i menadžment Akademije za umjetnost i kulturu u Osijeku koncepti kolegija Engleski jezik u kulturi 1-4 temelje se na konceptualizaciji znanja i vještina u savladavanju programom definiranih ishoda učenja u L2, odnosno razine jezične kompetencije koje polaznici trebaju postići, a temelje se na smjernicama Vijeća Europe navedenim u Zajedničkom europskom referentnom okviru za jezike (B1-C1).²⁸ Stari i novi medij te društvene mreže implementirani su u izvođenje nastave kod pisanja, čitanja, slušanja, upotrebe gramatike i vokabulara te govora, čime je kreativnost i angažiranost studenata podignuta je na novu razinu. I konačno, ali ne manje bitno, digitalna i medijska pismenost inkorporirana je u nastavu engleskog jezika, bilo kao glavna tema ili pomoćna aktivnost. Naravno, i dalje postoji diskrepancija u odnosu nastavnika kao digitalni pridošlica i student kao digitalni urođenik, no dodatna edukacija u smislu cjeloživotnog učenja, dostupnost raznolikog materijala primjenjivog u nastavi, sluh za interese studenata i želja za kreativnim radom, mogu premostiti ovu razliku.

Primjeri iz prakse

Digital & media literacy project

U III. semestra studija „Kultura, mediji i menadžment“ studenti su odslušali ili slušaju kolegije kroz koje upotpunjuju svoja znanja o medijskoj, informacijskoj i digitalnoj pismenost. Na početku rada na projektu u okviru kolegija Engleski jezik u kulturi 3 studenti dobivaju popis tema²⁹ te polaznu mrežnu stranicu. Nakon odabira i prijave teme, tročlane grupe zajednički istražuju područje. Rezultate istraživanja izlažu putem prezentacija koje trebaju sadržavati problemska pitanja za raspravu između izlagača i ostalih studenata (Slika 4-6).

²⁸ https://www.skola-simunic.hr/uploads/documents/Razine_A1-C2_prema_CEF-u.pdf

²⁹ Popis je načinjen prema listi problema i/ili opasnost koje se mogu pojaviti u medijima ili digitalnom svijetu s mrežne stranice <https://mediasmarts.ca/digital-media-literacy>

Slika 4. Dio studentske prezentacija na temu „Sexual Exploitation“

Slika 5. Dio studentske prezentacija na temu „Body Image“

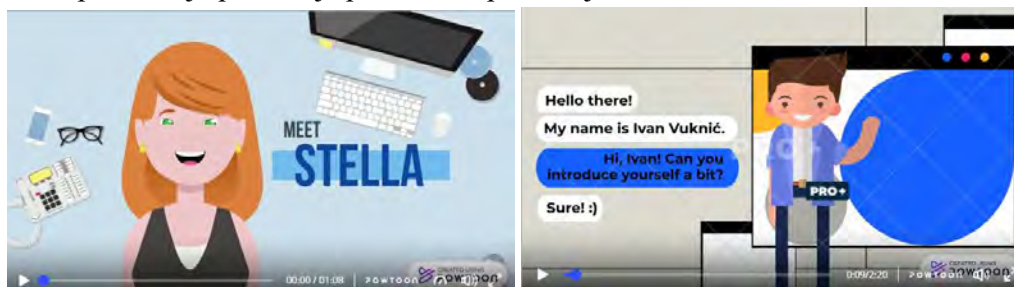
Slika 6. Dio studentske prezentacija na temu „Privacy“

Personal video

Na početku akademske godine studenti kolegija Engleski jezik u kulturi 1 trebaju se predstaviti pomoću kratkog videa primjenjujući *Powtoon*. Riječ je o online alatu za izradu animiranih videozapisa i prezentacija. Prema uputama nastavnika³⁰, u uvodnom dijelu studenti

³⁰ Ovaj način rada pokazao se učinkovitim tijekom pandemije Covid-a 19 u nastavi na daljinu.

gledaju video "Global Media Culture" izrađen upravo pomoću *Powtoona*. Potom ih se usmjerava na stranicu www.powtoon.com, gdje se prijavljuju. Uz pomoć vodiča³¹ pristupaju izradi svog videa (Slika 7) te ga šalju u Google učionicu. Dio materijala mogu vidjeti svi studenti, ako je dobivena suglasnost autora. Kako je ovdje riječ o vrlo dobrom primjeru participativne kulture, na sljedećem se predavanju posvećuje pozornost upravo toj temi.

Slika 7. Početak videa izrađenih pomoću alata *Powtoon*

Google arts & culture

Nakon uvodne prezentacije o aplikaciji putem koje je moguće pregledavati umjetnine, artefakte te otkrivati brojne kulturne baštine u više od dvije tisuća muzeja diljem svijeta, arhiva i organizacija koje su sklopile partnerstvo s Googleovim kulturnim institutom, studenti je otvaraju/instaliraju na svojim pametnim telefonima³². Nakon pregleda sadržaja i rasprave o aplikaciji, slijedi zabavan zadatak: otkrivanje čijem portretu tko nalikuje. U izborniku Art Selfie studenti slijede upute na engleskom jeziku, snimaju *selfije*, a aplikacija izbacuje portret kojemu (strojno) najviše nalikuje (slika 8). Uz *Selfie* i portret nalazi se podatak o postotku podudarnosti, kao i naziv portreta, ime autora i muzeja/galerije u kojem je izložen. Ovi podaci predstavljaju osnovu za sljedeći zadatak. Pretraživanjem interneta, studenti trebaju prikupiti što više informacija o umjetniku i konkretnom djelu i o tome napisati esej.

Slika 8. *Art Selfie*

Literatura

1. Bazalgette, C. (2008). Literacy in Time and Space. *PoV*, 1,1 str. 12-16
2. Čuvalo, A. i Peruško, Z. (2017). Ritmovi medijskih generacija u Hrvatskoj: istraživanje repertoara medijskih generacija iz sociološke perspektive. *Revija za sociologiju*, 47(3), str. 271-302. Preuzeto s: <https://doi.org/10.5613/rzs.47.3.2> (Datum pristupa: 14.02.2022.)
3. Gillett, A. (2004). The ABC of ELA...."EAP. *IATEFL Issues*, 178, str 11.

³¹ Video "Global Media Culture", službena mrežna stranica Powtoona i vodič (tutorial) su na engleskom jeziku.

³² Aplikacija je besplatna. Recenzija dostupna na <https://www.bug.hr/appdana/google-arts--culture-vrhunska-aplikacija-za-otkrivanje-umjetnosti-i-kulture-24386>

4. Hague, C. i Williamson, B. (2009). *Digital Participation, Digital Literacy, and School Subjects: A Review of the Policies, Literature and Evidence*. Bristol: Futurelab. Preuzeto s: <https://www.nfer.ac.uk/media/1772/futl08.pdf> (Datum pristupa: 18.02.2022.)
5. Haneef, M. S. M. (2015). Culture of Use of Moodle in Higher Education: Networked Relations between Technology, Culture and Learners u *Handbook of Research on Cultural and Economic Impacts of the Information Society* (ur. P. E. Thomas, M. Srihari i Sandeep Kaur), IGI Global, str. 327-344.
6. Hobbs, R. (2010). *Digital and Media Literacy. A Plan of Action*. The Aspen Institute Preuzeto s: https://mediaeducationlab.com/sites/default/files/Hobbs%2520Digital%2520and%2520Media%2520Literacy%2520Plan%2520of%2520Action_0_0.pdf (Datum pristupa: 17.02.2022.)
7. Hobbs, R. (2015). Media Literacy u *Oxford Research Encyclopedia of Communication* <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190228613.013.11>
8. Hobbs, R. & Tuzel, S. (2017). Teacher motivations for digital and media literacy: An examination of Turkish educators. *British Journal of Educational Technology* 48(1), str. 7 – 22. Preuzeto s: <https://bera-journals.onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/bjet.12326> (Datum pristupa: 14.02.2022.)
9. Jenkins, H. (2009) *Confronting the Challenges of Participatory Culture: Media Education for the 21st Century*, MIT Press Cambridge, Massachusetts London, England Preuzeto s: <http://library.oapen.org/handle/20.500.12657/26083> (Datum pristupa: 19.02.2022.)
10. Klimova, B. (2015) „Designing an EAP Course“ *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. 191. 634-638. DOI:10.1016/j.sbspro.2015.04.329. Preuzeto s: https://www.researchgate.net/publication/282535984_Designing_an_EAP_Course (Datum pristupa: 19.02.2022.)
11. Labaš, D. (2015), „Komunikacija odgaja — odgoj komunicira. Prijedlozi i smjernice za roditeljski medijski odgoj“. U: Marković, N. (ur.) *Komunikacija odgaja - odgoj komunicira. Emocionalna i medijska pismenost*. Zagreb, Pragma, str. 61-68. Preuzeto s: <https://www.udruga-pragma.hr/wp-content/uploads/2015/10/komunikacija-odgaja-odgoj-komunicira.pdf> (Datum pristupa: 14.02.2022.)
12. Meehan, J., Ray, B., Walker, A., Wells, S. i Schwarz, G. (2015) „Media Literacy in Teacher Education: A Good Fit across the Curriculum“, *Journal of Media Literacy Education*, v7 n2 str. 81-86 Preuzeto s: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1074690.pdf> (Datum pristupa: 14.02.2022.)
13. Ognjan, Mira. (2020) Transmedijska pismenost i informalne strategije učenja *Zbornik radova s Međunarodne doktorske konferencije za doktorande poslijediplomskih sveučilišnih doktorskih studija u području Medija i komunikacije održane u Koprivnici 27. i 28. rujna 2019*. Sveučilište Sjever Koprivnica i Varaždin, str. 165-181. Preuzeto s: <https://www.unin.hr/wp-content/uploads/zbornik-PDS-Mediji-i-komunikacija.pdf> (Datum pristupa: 18.02.2022.)
14. Potter W.J. „Media Literacy“ u Eadie, W. F., (2009). *21st Century Communication: A Reference Handbook*. Vol. 2. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications, Inc. Preuzeto s: <https://danielciurel.files.wordpress.com/2011/10/21stcenturycommunication2.pdf> (Datum pristupa: 14.02.2022.)
15. Prensky, M. (2001), "Digital Natives, Digital Immigrants Part 1", *On the Horizon*, Vol. 9 No. 5, str. 1-6. Preuzeto s: <https://doi.org/10.1108/10748120110424816> (Datum pristupa: 16.02.2022.)

16. Prensky, M. (2005): „Digitalni urođenici, digitalni pridošlice“, Zagreb, br. 40, godište V, str. 23-26 Preuzeto s: <http://edupoint.carnet.hr/casopis/40/clanci/3.html> (Datum pristupa: 16.02.2022.)
17. Snavely L. i Cooper, N. (1997), „The information literacy debate“, *The Journal of Academic Librarianship*, Volume 23, Issue 1, str. 9-14, Preuzeto s: [https://doi.org/10.1016/S0099-1333\(97\)90066-5](https://doi.org/10.1016/S0099-1333(97)90066-5) (Datum pristupa: 16.02.2022.)
18. Stričević, I. (2010) Digitalni domoroci i digitalni imigranti. *Dijete i društvo : časopis za promicanje prava djeteta*, 12 (1/2), 83-92
19. Tolić, M. (2009). „Temeljni pojmovi suvremene medijske pedagogije“, *Život i škola*, LV(22), str. 97-103. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/47431> (Datum pristupa: 14.02.2022.)
20. Vajzović E., Hibert M., Turčilo L., Vučetić V., Silajdžić L. (2021) *Informacijska i medijska pismenost: Dizajn učenja za digitalno doba*. Sarajevo: Fakultet političkih nauka, Preuzeto s: https://fnp.unsa.ba/b/wp-content/uploads/2021/04/MEDIJSKA-I-INFORMACIJSKA-PISMENOST-DIZAJN-UCENJA-ZA-DIGITALNO-DOBA_e-izdanje-1.pdf (Datum pristupa: 18.02.2022.)
21. Yanarates, E. (2020), „Media Literacy: A Conceptual Analysis . Social Scientific Centered Issues“, 2 (2), 89-102 Preuzeto s: https://www.researchgate.net/publication/348018216_Media_Literacy_A_Conceptual_Analysis (Datum pristupa: 14.02.2022.)
22. Zovko, A. i Šajer, V. (2020) „Samoprocjena medijske kompetencije studenata nastavničkih studija i nastavničkog modula Filozofskog fakulteta u Rijeci“, *Društvene i humanističke studije*, 11 (2), 335-358.

Internetski izvori

2. <https://www.bug.hr/appdana/google-arts--culture-vrhunska-aplikacija-za-otkrivanje-umjetnosti-i-kulture-24386>
3. <https://digital.hbs.edu/platform-digit/submission/before-facebook-there-was-friendster-yes-thats-right/>
4. <https://gov.hr/hr/postanite-e-gradjanin/2090>
5. <https://handbook.uts.edu.au/subjects/013989.html>
6. <https://mediasmarts.ca/digital-media-literacy>
7. https://mediasmarts.ca/sites/mediasmarts/files/guides/classroom_guide_digital_literacy.pdf
8. <https://www.britannica.com/topic/Myspace>
9. <https://www.dansigurnijeginterneta.org/index.php/informacije/>
10. <https://www.medijskapismenost.hr/medijska-pismenost-u-novim-hrvatskim-kurikulumima/>
11. <https://www.medijskapismenost.hr/o-nama/>
12. <https://www.saferinternetday.org/>
13. https://www.skola-simunic.hr/uploads/documents/Razine_A1-C2_prema_CEF-u.pdf
14. <https://www.unicef.org/romania/press-releases/media-literacy-public-agenda>
15. <http://www.uaos.unios.hr/dani-medijske-pismenosti-na-akademiji-2021/>
16. <http://www.uaos.unios.hr/izvedbeni-plan-nastave/>
17. <http://www.uaos.unios.hr/odsjek-za-kulturu-medije-i-menadzment-2/>
18. <https://www.betterinternetforkids.eu/policy/insafe-inhope>
19. <https://www.dansigurnijeginterneta.org/index.php/informacije/>

20. <https://www.saferinternetday.org/>
21. <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/news/safer-internet-day-2022-together-better-internet>
22. <https://csi.hr/onama/>

TERTIARY EDUCATION: MEDIA AND DIGITAL LITERACY AS A PART OF PROFESSIONAL DEVELOPMENT

Abstract

Being non-compulsory and provided in a specialist institution, 21st century tertiary education faces a significant gap between students and their teachers in terms of media and digital literacy (digital natives vs. digital immigrants). The question is whether these differences can be overcome, but it definitely depends on the institution's profile. Since the Academy of Arts and Culture in Osijek is an institution of higher education that is, in many respects, quite unique within and outside the borders of the Republic of Croatia that offers study programs and grants degrees in art, social sciences, humanities, and interdisciplinary fields of science and art, its teachers are competent to implement new technologies in their courses. At the Department of Culture, Media and Management informational, media and digital literacy are integrated into the courses. English for Academic Purposes / English for Specific Purposes (EAP/ESP) included in the study programs of the said Department can be described by Gillett's (2004) words as the language and associated skills that students need to undertake during studies in higher education through the medium of English. After a detailed presentation on the theoretical approach towards Internet safety, media, informational and digital literacy as well as digital natives and digital immigrants, the Academy's dedication to the promotion of the aforementioned values along with information on their implementation in numerous courses is illustrated, with a special emphasis on EAP.

Keywords: *media, informational and digital literacy; digital natives vs. digital immigrants; Academy of Arts and Culture in Osijek; English for Academic Purposes/English for Specific Purposes (EAP/ESP)*